

Det var først, da Joy Buolamwini tog den hvide maske på, at algoritmerne troede på, at hun var et menneske., for så fik hun jo den 'rigtige' hudfarve. Oplevelsen fik Buolamwini, som i dag forsker i kunstig intelligens til at tage initiativ til Algorithmic Justice League, hvis formål er at sætte fokus på algoritmiske systemer, der lider under sociale, historiske eller politiske skævheder..

JOHAN MOE FEJERSKOV OG ADAM MOE FEJERSKOV

De spreder racisme og diskriminerer kvinder. Alligevel kaster tusindvis af virksomheder sig over algoritmerne

Bogen

Johan Moe Fejerskov (28 år) er journalist og nyhedsredaktør på Politikens kulturredaktion. Adam Moe Fejerskov (32 år) er forsker ved Dansk Institut for Internationale Studier. Med hver deres værktøjer har de i flere år skrevet om og beskæftiget sig med tech-industrien. Det har brødrene nu sammen skrevet bogen 'Forbandede fremskridt' om. Den er ifølge forordet et resultat af deres »mange diskussioner med hinanden«.

'Forbandede fremskridt' med undertitlen 'Portræt af en verden, hvor ny teknologi forandrer livet for milliarder af mennesker' udkommer på Gyldendal nu på onsdag 15. januar.

**Hvad har Smukfest-deltagere, Brøndby-fans og en
studerende med maske til fælles?**

Vi lever alle i de skæve algoritmers tid

De kan være med til at forhindre vold på stadion, gøre Smukfest bedre og sågar identificere Alzheimers. Men de kan også være fyldt med fejl og fordomme. I de senere år er fortællingen om algoritmernes herligheder blevet udfordret. Det skriver de to brødre og tech-iagttagere Johan og Adam Moe Fejerskov i en ny bog. Den ene er journalist, den anden er forsker. Vi bringer her et forkortet kapitel fra bogen, der ifølge brødrene især er et resultat af deres »mange diskussioner med hinanden«.

Joy Buolamwini var som studerende på Georgia Tech i USA blevet sat til at arbejde med en social robot. Sådan én, der ved hjælp af avanceret software kan føre en relativt ukompliceret samtale med et menneske. Måske snakke lidt om vejret, sige, at det er dejligt, at solen skinner, eller ligefrem fortælle en vittighed, som robotten selv finder ved en hurtig søgning på nettet.

Men robotten ville ikke, som Joy Buolamwini ønskede det. Det var, som om teknologien stødte den unge datalogistuderende fra sig. For robotten var Joy Buolamwini ikke et menneske. Problemet viste sig at være hendes hudfarve. Boulamwini er sort. Og den robot, som den ghanesiske amerikaner forsøgte at gøre brug af, var ikke i stand til at genkende sorte kvinder og kunne derfor ikke kommunikere med hende.

For at demonstrere absurditeten i at blive afvist som menneske af en dum robot fandt Joy Buolamwini på at tage en hvid maske ned over ansigtet. Det virkede: Robotten opfattede pludselig, at den stod over for en virkelig person.

Det var mødet med den i gåseøjne racistiske algoritme, der fik 29-årige Buolamwini, som i dag forsker i kunstig intelligens på det anerkendte Media Lab på Massachusetts Institute of Technology, til at tage initiativ til Algorithmic Justice League. En forening, som har til formål at sætte fokus på algoritmiske systemer, der lider under sociale, historiske eller politiske skævheder.

I foreningen arbejder Joy Buolamwini og en stribe andre forskere på at afdække og bekæmpe moralsk problematiske skævheder og fejl i de algoritmer, der vinder frem og bliver taget i brug i alverdens brancher i disse år.

Organisationen har blandt andet påvist, at ellers avancerede algoritmiske systemer fra Microsoft og IBM, som er blandt de førende virksomheder på feltet, også har store vanskeligheder ved at virke i mødet med sorte kvinder. Begge firmaer har siden opdateret teknologien og ifølge eget udsagn løst problemerne.

Data er ikke bare data

De er dog langt fra de eneste virksomheder, som har udfordringer med teknologier, der viser sig at bære præg af menneskers fordomme. Ifølge en stor gruppe anerkendte

forskere og eksperter med tilknytning til Facebook og Google er den også gal med Amazons ansigtsgenkendelsessystem.

Ekspertene underskrev i foråret 2019 et åbent protestbrev mod Amazon Rekognition, som systemet hedder, fordi de mener, at fordomme er et grundlæggende problem ved systemet, der forveksler hver femte kvinde med en mand.

Ifølge forskerne er der i virkeligheden tale om et generelt problem med de ansigtsgenkendelsessystemer, som bliver solgt til virksomheder i alle mulige brancher og brugt til overvågning.

Men deres kritik blev rettet mod handelsgiganten Amazon. Amazon har nemlig valgt at sælge sit produkt til det amerikanske politi, hvilket i 2019 gav anledning til heftig ballade i en række byer i USA.

San Francisco, epicenteret for udviklingen af mange af disse teknologier, valgte som den første by i landet at forbyde politiet og andre myndigheder at bruge teknologier, der er skabt til at genkende ansigter og nummerplader. Frygten er, at algoritmernes skævheder og fejl vil ramme ellers uskyldige mennesker og forskelsbehandle dem. At algoritmerne risikerer at forstærke sociale, økonomiske og kulturelle uligheder og uretfærdigheder i samfundet.

Hvis udviklingen går, som mange forudsiger, kommer de stadigt mere avancerede computersystemer til at træffe afgørende beslutninger i virksomheder og hos myndigheder, der præger vores liv.

Meget kan formentlig blive nemmere. Det er i hvert fald, hvad techbranchen stiller i udsigt. I 2019 vedtog Folketinget således en lov, der giver myndigheder mulighed for at bruge algoritmer til at udpege langtidsledige

Det er der allerede talrige eksempler på, altså at man overlader eller bliver assisteret af algoritmer i arbejde, som før blev gennemført manuelt af mennesker. Algoritmer har ikke bare indflydelse på vores hjerner, på demokratiet og vores måder at forbruge på, men også, hvem der får hvilke forsikringer, hvem der har ret til at få en bestemt medicinsk behandling, hvem der ender med at blive tildelt et godt lån i banken.

I virkeligheden er der ingen eller meget vide grænser for, hvilke opgaver algoritmer kan optimere i et erhvervsliv, som i stigende grad registrerer kundernes vaner og bruger teknologi til at udnytte alle oplysningerne.

De seneste i hvert fald ti år har mange godt nok gået og frygtet, at robotterne og maskinerne ville overtage vores arbejde. Studier har estimeret, at op mod 70 procent af alle jobs ville forsvinde, at vi mennesker ville stå tilbage noget nær nyttesløse. Det er ikke sket endnu.

Og mens mange har rystet i bukserne, er algoritmiske systemer blevet en mindst lige så omfattende og i virkeligheden måske meget mere presserende udfordring. Det har vist sig, at algoritmer ikke bare er algoritmer, og at data ikke bare er data.

Data kan være fyldt med fejl, og det kan resultere i systemer, som er alt andet end neutrale, og som træffer uretfærdige beslutninger. Det er en afgørende erkendelse i en digital tidsalder. Som forsker i kunstig intelligens på Danmarks Tekniske Universitet Thomas Bolander har formuleret det, bliver computerne aldrig klogere end de data, programmører propper ind i dem.

Det er dog ikke sikkert, at fejlene er et direkte udtryk for et ønske hos den virksomhed eller myndighed, som står bag systemet. Skævhederne vil i mange tilfælde være et tegn på, at algoritmerne ikke er udviklet godt nok til at løse den opgave, som programmørerne har stillet, og at systemet reflekterer de værdier og fordomme, udviklerne går til arbejdet med. Ofte uden at være klar over det.

Det gør dog ikke skævhederne mindre alvorlige eller konsekvenserne mindre mærkbare. En stribe arbejdsgrupper og kommissioner i Danmark og udlandet forsøger derfor i disse år at finde ud af, hvordan man kan sikre, at algoritmernes potentiale bliver udnyttet til at skabe reelle fremskridt, som gavner flertallet og er i overensstemmelse med de demokratiske principper, samfundet hviler på. Det er de diskussioner, vi zoomer ind på nu.

Det store potentiale

Erhvervsledere, chefer i den offentlige sektor og alverdens politikere lader sig friste af digitale løsninger med algoritmer, som Google, IBM, Microsoft, Amazon og andre teknologiselskaber finder på.

Og det er der ikke så meget at sige til. Meget kan formentlig blive nemmere. Det er i hvert fald, hvad techbranchen stiller i udsigt. I 2019 vedtog Folketinget således en lov, der giver myndigheder mulighed for at bruge algoritmer til at udpege langtidsledige.

Ved at analysere data om arbejdsløse skal computersystemer hjælpe socialrådgivere med at finde frem til dem, der er i risikogruppen for at blive langtidsledige, så de kan få en ekstra hånd til at komme i arbejde.

Brøndby Stadion har tilsvarende investeret i et ansigtsgenkendelsessystem, som skal hjælpe sikkerhedspersonalet med at finde fodboldfans med karantæne og forhindre dem i at komme ind på stadion. Systemet kan analysere billedmateriale fra overvågningskameraer og skulle være langt hurtigere og bedre end mennesker til at genkende folk, som har forbud mod at møde op.

Ja, sågar Smukfest bruger algoritmer. Festivalen samarbejder med IBM om at indsamle og analysere data om gæsternes spisevaner, deres placering på festivalområdet og lignende. Alt sammen for at gøre oplevelsen bedre for de besøgende.

Og det er vel at mærke kun eksempler fra lille Danmark.

I USA hjælper algoritmer virksomheder med at finde og ansætte de mest kvalificerede medarbejdere. Banker bruger algoritmer til at vurdere, om en kunde vil være i stand til at betale sit lån tilbage. Forsikringselskaber bruger teknologien til at beregne den risiko, som firmaerne løber, når en kunde tegner en forsikring.

(...)

Og fra den unge canadiske virksomhed Winterlight Labs stammer et eksempel på algoritmernes potentiale i sundhedssektoren. Virksomheden lancerede til stor applaus i 2016 et program, som alene ved at lytte til og analysere sproget hos en patient er i stand til at afgøre med mere end 90 procent sikkerhed, om personen er ramt af Alzheimers. En

sygdom, som netop kan være svær at diagnosticere, fordi den ligesom diabetisk øjensygdom kommer langsomt snigende.

Winterlight Labs havde udviklet systemet ved at lade det lytte til en lang række optagelser med forskellige personer. Nogle, der var raske. Og andre, der var ramt af Alzheimers. Det eneste, en patient skulle gøre for at blive diagnosticeret, var slet og ret at kigge på et billede i to minutter og beskrive alt, hvad de kunne se på billedet.

Winterlight Labs havde skabt en algoritme, der var potentielt revolutionerende. I hvert fald for de lidt flere end 14.000 indbyggere i en bestemt del af Ontario i Canada, hvor man taler en speciel engelsk dialekt. For de fransktalende indbyggere i Canada var systemet til gengæld ubrugeligt, måtte Winterlight Labs senere erkende.

Problemet var blandt andet, at de små naturlige pauser, som en person, der ikke er vant til at tale engelsk, typisk vil gøre, når han eller hun leder efter det rette ord, blev opfattet af systemet som tegn på Alzheimers i en tidlig fase.

Teknologien var i en bredere sammenhæng reelt ubrugelig, fordi Winterlight ikke havde været tilstrækkelig opmærksomme på, hvilke begrænsninger der kunne gemme sig i den data, som systemet blev bygget ud fra. De skulle have været mere fokuserede på, hvilken type data de brugte til at udvikle systemet med.

Man kan med andre ord ikke bare samle en stor mængde data om tidligere patienter og regne med, at man med et snuptag kan udvikle et system, som kan gøre en stor forskel i den virkelige verden.

Det er afgørende, at man er bevidst om, hvilke data man har fingrene i. Og hvad det betyder for det system, man bygger. Virkeligheden kan være mere kompleks, end den data, man har indsamlet, umiddelbart giver indtryk af, og data kan bære masser af uhensigtsmæssigheder med sig ind i de beslutninger, som systemerne skal lære at træffe.

Det kræver altså ikke bare teknisk kunnen, men også en kritisk sans at udvikle et velfungerende algoritmisk system, viser sagen.

Forestillingen har ellers længe været og er fortsat i mange brancher og virksomheder, at algoritmerne repræsenterer en mere retfærdig måde at løse problemer på.

Computerne bliver set som et mere objektivi alternativ til os mennesker, som laver dumme fejl, og som ofte er forudindtagede, når vi skal træffe afgørelser og beslutte os for noget.

Helt så enkelt er det dog ikke. Algoritmerne er ligesom alle mulige andre teknologier et resultat af de mennesker, der skaber dem. Systemerne bygger på en masse antagelser og tager afsæt i store mængder data, som kan være misvisende.

Dermed ikke sagt, at virksomheder eller for den sags skyld myndigheder skal afholde sig fra at bruge teknologien, hvor den kan gøre en forskel. Det ville være tåbeligt.

Der er da også en forventning om, at mulighederne i de teknologiske fremskridt bliver udnyttet.

I virksomhedernes tilfælde kommer den fra investorer eller aktionærer, der ønsker et større overskud og ser de nye teknologier som en oplagt vej til større profit.

I myndighedernes tilfælde er det borgerne, der vil have bedre behandling i for eksempel sundhedssektoren eller færre kriminelle på gaderne.

Og det er netop denne vanskelige balancegang, som alverdens topchefer og politikere skal gå i disse år. De skal finde ud af, hvordan man udnytter teknologien uden at blive ramt af dens skyggesider og faldgruber.

Udviklernes magt

Winterlights uheldige algoritme peger os også i retningen af et andet problem ved den aktuelle udvikling, som er blevet fremhævet af adskillige iagttagere: At den er drevet frem af virksomheder, der er domineret af hvide engelsktalende mænd fra den øvre amerikanske middelklasse.

En undersøgelse, som Gizmodo gennemførte i 2016, viste, at over halvdelen af de ansatte i Facebook, Microsoft, Google og Yahoo var hvide, omkring en tredjedel havde asiatisk baggrund, mens kun omkring en procent var sorte. Generelt for den amerikanske teknologibranche skulle tallet ligge på fire procent, mens amerikanske universiteter, banker og hospitaler havde otte procent sorte medarbejdere i 2017.

De sorte medarbejdere, som er at finde i teknologibranchen, er desuden typisk ansat i administrative jobs eller som sælgere. Der er stort set ingen sorte i ledende stillinger og typisk også få kvindelige chefer.

Nu må virksomhederne selvfølgelig selv om, hvem de vil ansatte, og man må da også formode, at teknologiselskaberne i langt de fleste tilfælde ansætter de fremmeste hjerner i en branche, hvor konkurrencen er ekstremt hård.

Bekymringen er ikke desto mindre, at selskaberne risikerer at skabe teknologiske fremskridt, som først og fremmest gavner en afgrænset hvid, vestlig del af verden, eller som bærer præg af et særligt vestligt eller amerikansk blik på virkeligheden.

Frygten er, at de toneangivende teknologifirmaer fra Silicon Valley (og andre vestlige knudepunkter) overser problemer og udfordringer, som rammer sorte, kvinder eller mindre økonomisk velstillede personer, da deres problemer ganske enkelt ikke er magtpåliggende for dem, der driver udviklingen.

Det er ikke, fordi medarbejderne i de største techselskaber er racister eller mandshauvinister, de forholder sig bare ikke til og er ikke opmærksomme på problemer, som ikke er en del af deres egen virkelighed, lyder kritikken.

Denne skævhed bliver ofte brugt til at forklare, hvorfor der bliver ved med at dukke obskure sager op om apps og tjenester, som diskriminerer eller krænker bestemte grupper i samfundet.

Det undersøgende medie ProPublica har for eksempel dokumenteret, at det system, som i det amerikanske retsvæsen bliver brugt til at vurdere risikoen for, at tidligere dømte falder tilbage i kriminalitet, har en racemæssig skævhed. Systemet er tilbøjeligt til at nå frem til, at sorte vil begå kriminalitet igen, alene på grund af deres hudfarve.

I Storbritannien er politiet blevet kritiseret for at bruge en lignende algoritme. Bekymringen er, at det kan betyde, at sorte får sværere ved at blive prøveløsladt. I 2019 fandt to studier også frem til, at der efter alt at dømme er skævheder i nogle af de algoritmer, som bliver brugt til at afgøre, om tekster eller billeder på sociale medier er hadefulde og derfor skal fjernes.

I forsøget på at komme problemet med blandt andet hate speech til livs tager flere og flere digitale platforme algoritmer i brug, der er hurtigere til at finde uønsket indhold. Men algoritmerne har svært ved at forstå den kontekst, som opslag indgår i, og det kan have den konsekvens, at sorte oftere end hvide amerikanere risikerer at få fjernet deres opslag, lyder advarslen.

Det hænger for eksempel sammen med, at et ord som 'nigger' bliver opfattet som et skældsord, når det bliver fremsagt eller skrevet af en hvid person til en person med sort hudfarve, men ikke nødvendigvis, hvis en sort amerikaner bruger ordet om en anden sort.

Og denne nuance eller detaljegrad har algoritmerne altså efter alt at dømme svært ved at håndtere.

(...)

Hvilke sprog taler computere?

Skævheden handler dog ikke kun om race og køn. Den handler også om sprog.

I fremtiden vil interaktionen mellem computere og mennesker i stigende grad foregå ved hjælp af tale og ikke kun på skrift, som det har været indtil nu, hvor vi har vænnet os til at taste kommandoer ind på et tastatur.

Apples, Amazons og Googles taleassistenter kan alle mere eller mindre pålideligt adlyde kommandoer. Allerede i dag taler millioner af mennesker med deres telefoner og højtalere. Og taleassistenterne forventes kun at blive mere avancerede og mere udbredt med årene.

I en verden, hvor computerne taler med os, er det dog ikke uvæsentligt, hvilke sprog computerne mestrer, og hvor flydende de taler dem.

Men virkeligheden i dag er den, at taleassistenterne langt fra er lige gode til alle sprog. Det samme gælder programmer som Google Translate. Netop Google Translate har længe været markant bedre til at oversætte mellem store sprog som spansk, fransk, japansk og engelsk end mindre sprog som dansk og islandsk.

(...)

Pointen er, at teknologien skal komme alle mennesker til gavn. Det store spørgsmål er, hvordan man i praksis kan forhindre skævhederne i at slå igennem i systemerne.

Ifølge forskere på blandt andet MIT i USA, som rent faktisk har undersøgt dette spørgsmål, er den nemmeste og mest direkte vej til mere pålidelige algoritmiske systemer dog ganske enkelt at indsamle et mere omfattende og et mere mangfoldigt eller sammensat datamateriale.

Det giver systemerne et bedre grundlag at træffe beslutninger ud fra, når algoritmerne bliver trænet med et bredere datasæt. Men det forudsætter, at techfirmaerne øger deres investeringer i dataindsamling og bevæger sig ud i verden for at sikre mangfoldige og dækkende datasæt.

Lytter man til techbranchen, er det i høj grad teknologien, der kan og skal hjælpe os med at løse de problemer, som vi har skitseret i dette kapitel. Google er knap så pessimistiske som mange iagttagere af udviklingen. Ikke fordi den amerikanske gigant underkender problemstillingen, men virksomheden mener, at teknologien kan gøre os i stand til at sætte fokus på og bringe nogle af vores fordomme frem i lyset. Fordomme, som har været her i århundreder og præget fordelingen af jobs og goder.

I slutningen af 2018 lancerede Google derfor programmet What If Tool, der er et værktøj, som kan hjælpe programmører med at finde skævheder i deres algoritmiske systemer. Også Facebook, Microsoft og Amazon står bag lignende projekter.

Googles værktøj er i stand til at analysere datasæt for uregelmæssigheder, og samtidig kan udviklerne bruge værktøjet til at få et indtryk af, hvilken betydning de forskellige komponenter tillægges. Det kunne for eksempel være, hvor meget vægt et forsikringssystem tillægger en persons postnummer eller jobbeskrivelse, når systemet skal vælge den rette forsikring til personen eller bestemme den pris, en kunde skal betale.

Computere afspejler de mennesker, som har skabt dem. De er et resultat af beslutninger, som er truffet af programmører, bevidst såvel som ubevidst, men computerne kan altså også være med til at pege på mere grundlæggende problematiske strukturer i vores samfund, fordi de kan se mønstre, vi ikke nødvendigvis kan se eller lægger mærke til, lyder argumentet fra flere centrale stemmer i techbranchen.

(...)

Langt over grænse

Skandalen om Cambridge Analytica fra 2018 viste ikke bare, at grænserne for privatlivet er udfordret i en digital verden, hvor personlige oplysninger bliver indsamlet i et uoverskueligt stort omfang.

Den gjorde det samtidig klart, at data kan anvendes, parres og kombineres på måder, som man skal have en mere end almindeligt veludviklet fantasi for at forestille sig. Millioner af mennesker tog en umiddelbart uskyldig, morsom og gratis personlighedstest via Facebook, men gav i virkeligheden en privat virksomhed lov til at indsamle og udnytte deres oplysninger. De betalte med deres data, der efter alt at dømme blev anvendt i et forsøg på at påvirke udfaldet af afstemningen om Brexit og præsidentvalget i USA i 2016.

Pointen er, at ikke engang programmørerne til fulde forstår, hvordan beslutningsprocessen reelt foregår. Og hvordan skal folk så kunne overskue og gennemskue den?

Det, der skete, gik langt over grænsen og var dybt problematisk, har myndighederne i USA og Storbritannien og alverdens dataeksperter slået fast. Sagen resulterede i 2019 i en anseelig bøde på fem milliarder dollars fra de amerikanske myndigheder til Facebook og satte samtidig en mere generel diskussion om, hvor kreative virksomheder, organisationer

og myndigheder egentlig kan tillade sig at være, når de indsamler og bruger data om almindelige mennesker, i gang.

I Danmark har debatten i særlig grad drejet sig om, hvor langt den offentlige sektor må gå i en digital verden. Herhjemme har kommuner såvel som statslige institutioner nemlig fået færtten af algoritmernes potentiale, og mange steder er det offentlige begyndt at analysere og kombinere data om borgerne i håb om at gøre tingene hurtigere og billigere eller om at udrydde uhensigtsmæssigheder.

(...)

Grænser for kreativiteten

Det handler også om individets frihed. Der er ingen tvivl om, at teknologien kan hjælpe os (og ikke mindst en masse virksomheder) med at optimere en lang række funktioner og processer i samfundet.

Opgaver, der før blev løst langsomt og med stort besvær, kan nu ordnes hurtigere, nemmere og med færre fejltagelser undervejs. Men ønsker vi i enhver henseende det? Alene muligheden af at få algoritmer til at træffe beslutninger for os og optimere vores verden betyder ikke, at det bibringer den frihed og de muligheder, vi måske håber.

Det er i hvert fald en væsentlig overvejelse i en periode og i en tid, hvor digitale teknologier bliver båret frem af virksomheder og myndigheder, der råber meget højt om deres frigørende kraft, men hvor virkeligheden ofte fremstår noget mere nuanceret.

I USA kunne ProPublica i 2019 afsløre, at smarte apparater, som hjælper folk, der lider af søvnapnø, med at sove, også videregiver informationer om brugerne til deres forsikringsselskaber. Med oplysningerne i hånden har forsikringsselskaberne en mulighed for at komme efter eller at afvise at give erstatning til brugere, som ikke har benyttet apparaterne korrekt eller efter lægernes anbefaling.

Uden brugernes viden bliver teknologien brugt imod dem.

Der dukker tilsvarende en lind strøm af spil og apps op til smartphonen, som giver brugerne et indtryk af, at de er gratis, men som viser sig at tage sig godt betalt i data. Og folk tænker næppe grundigt over, at de med deres brug af disse måske giver firmaet bag lov til at videregive oplysninger om dem selv til andre ukendte virksomheder.

For eksempel har den populære børneapp Tiktok fået en bøde for ulovligt at indsamle data om børn. Det er de færreste, der læser det med småt, når de henter et nyt spil, der er

på mode. De nøjes med at have det sjovt over, at et simpelt program hurtigt kan fremstille et billede af, hvordan de kommer til at se ud, når de engang bliver gamle, eller lignende.

Problemet er samtidig, at de teknologiske kompetencer og de omfattende mængder data ser ud til at koncentrere sig hos en lille gruppe af virksomheder. Det giver denne gruppe en massiv fordel i markedet og gode muligheder for at dominere brugere og konkurrenter, siger kritikerne.

Modsvaret er indtil videre især kommet fra EU. I EU fastslog politikerne i 2018 med den store reform af persondataloven, GDPR, at data ikke er noget, som virksomheder i enhver henseende må kapitalisere på.

Ifølge GDPR ejer brugerne i udgangspunktet retten til deres egne data, og virksomhederne skal indhente et såkaldt informeret samtykke om, hvad folks data bruges til. Det er altså virksomhedernes ansvar at sørge for, at brugerne forstår, hvordan data bliver indsamlet og brugt. GDPR er af eksperter blevet fremhævet som et afgørende første skridt på vejen mod et dataficeret samfund, hvor brugerne kan føle sig sikre.

Men der er brug for flere tiltag, lyder det igen og igen.

(...)

Gennemsigtigheden

Algoritmerne hersker i vidt omfang i det skjulte.

De udgør typisk forretningshemmeligheder og bliver derfor holdt tæt ind til kroppen af virksomhederne i teknologiens verden. Og brugerne må derfor acceptere, at de ikke kan få meget viden om, hvorfor tjenesterne fungerer, som de nu engang gør, hvorfor man får de søgeresultater, man nu engang gør, eller hvorfor nogle bliver tilbudt én pris for en vare på nettet, mens andre får en helt anden.

Alle de mange forhold, som digitale tjenester og apparater bygger på og er formet af, er for brugerne meget svære at gennemskue. Organisationer, der kæmper forbrugernes sag i vores digitale verden, hævder, at virksomheder er blevet så stærke og så snedige og har fået så mange redskaber med den digitale udvikling, at forbrugerne er efterladt i en position, hvor de er rådvilde og ikke har en chance for at overskue konsekvenserne af deres egne digitale fodspor.

Vi skal huske, at der ikke er tale om et begrænset felt med nogle få tusinde virksomheder, men potentielt noget, som alle private virksomheder kan drage nytte af.

Som nævnt er der sågar firmaer, der lever af at købe data om forskellige mennesker fra diverse digitale tjenester og applikationer, organisere dem og sælge dem videre til andre virksomheder, som kan bruge dem til at analysere og træffe beslutninger.

Vi ved blandt andet, at Vejdirektoratet herhjemme har købt data hos en privat databroker, som det hedder. Data, der bruges til at analysere udviklingen i trafikken. Der er tale om informationer, som blandt andet bliver indsamlet gennem mobiltelefoner eller andre enheder med GPS i køretøjerne, og som giver myndigheden mulighed for at følge med i, hvor mange biler der er på forskellige steder på specifikke tidspunkter.

Brugernes data bliver med andre ord spredt i alle mulige retninger, hvilket blot gør det sværere som forbruger at følge sine data og vide præcis, hvem der har dem, og hvad de bruger dem til.

Der er ikke noget, som tyder på, at det i fremtiden bliver nemmere for folk at finde ud af, hvordan algoritmerne fungerer. Snarere tværtimod. I takt med at flere og flere apparater bliver i stand til at indsamle oplysninger om brugerne, analysere brugernes vaner og træffe beslutninger på brugernes vegne, vil denne slags dilemmaer vokse.

I løbet af de kommende år vil milliarder af køleskabe, fjernsyn, telefoner, biler og andre tingester formentlig blive udstyret med sensorer, der gør dem i stand til at indsamle og bearbejde oplysninger om, hvad der foregår i verden omkring dem.

Alle apparaterne vil tage ved lære af omgivelserne for at optimere deres funktioner og finde ud af, hvordan apparaterne kan gøre deres ejere mere tilfredse eller deres producenter mere velhavende. Vi taler om uoverskuelige mængder data om milliarder af menneskers vaner og tilbøjeligheder, som kan og vil blive udnyttet til at bygge algoritmer, som kan automatisere endnu flere processer.

(...)

Mærkværdige beregninger

Med fare for at komplicere sagen yderligere er det værd at indskyde, at det ikke engang er sikkert, at det kan lade sig gøre at forklare, hvordan algoritmerne fungerer.

Algoritmer er nemlig i et vist omfang selv for programmører en sort boks, som er vanskelig at trænge ind i og forstå til bunds.

Såkaldt maskinlæring betyder, at computere i dag er blevet i stand til at lære af sig selv og løse komplicerede analytiske opgaver ved at efterligne den menneskelige hjerne. Computeren analyserer data og lærer sig selv at svare på spørgsmål eller løse opgaver.

Den finder sine egne regnemetoder, kan man sige. Udviklerne sender en masse informationer ind i systemet, og ud på den anden side kommer så et svar.

Hvad der reelt foregår inde i systemet, er mere omtåget. Og så længe eleven når frem til det rigtige facit, accepterer man, at den konkrete regnemetode ikke er gennemsigtig.

I virkeligheden kan regnemetoden være nok så mærkværdig. For eksempel fandt det system, som oversættelsestjenesten Google Translate bygger på, egenrådigt ud af at opfinde et særligt computersprog, som kunne hjælpe systemet med at oversætte mellem for eksempel japansk og engelsk og koreansk og japansk.

Pointen er, at ikke engang programmørerne til fulde forstår, hvordan beslutningsprocessen reelt foregår. Og hvordan skal folk så kunne overskue og gennemskue den?

Derfor må man nok også sande, at den hastighed og kompleksitet, som kendetegner teknologien i dag, gør det tvivlsomt, om det overhovedet kan lade sig gøre at skabe en reel oplevelse af transparens hos folk.

Det er dog ikke det samme som, at man skal give op, siger den britiske forsker Sandra Wachter. Hun har udtænkt det, hun mener, er en løsning på problemet med den manglende transparens i den digitale verden.

Det kan godt være, at det er umuligt at forklare præcist, hvordan algoritmerne i konkrete sager har truffet bestemte beslutninger, men det er måske heller ikke så vigtigt endda, siger forskeren. Det, vi kan og skal kræve, er, at folk får at vide, hvornår de ikke levede op til kravene, for eksempel hvilke kompetencer de manglede for at få drømmejobbet eller den ønskede forsikring.

Sandra Wachter kalder det en kontrafaktuel forklaring, fordi det, folk får at vide, er, hvad de skulle have gjort bedre, og ikke hvordan algoritmen nøjagtigt gjorde. Som hun har forklaret til Wired:

»Hvis jeg ikke får tildelt et lån, er jeg ikke nødvendigvis særlig optaget af, hvordan algoritmen fungerer. Jeg vil faktisk bare gerne vide, hvorfor jeg ikke fik det lån, og have nogle råd til, hvordan jeg kan forbedre mine chancer«.

Sådanne tankemæssige krumspring kan måske være et første skridt på vejen til et mere gennemskueligt digitalt samfund, men omvendt vil det næppe kunne kompensere for de fejl og fordomme i algoritmerne, som den amerikansk-ghanesiske forsker Joy Buolamwini har problematiseret.